

УДК 159.9

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УВАГИ У ОСІБ З СИНДРОМОМ АСПЕРГЕРА

Шувалов О.В.

Компанія ТОВ «Освіта Фреш 360»

Проблема досліджень аутизму у сучасному світі, стоїть гостро на тлі зростання дітей з цим складним явищем. У статті виділяється окремий тип цього розладу, а саме синдром Аспергера. Розглянуті різні погляди аспекти формування терміну синдром Аспергера (СА), як феномену. Проілюстровано різні погляди на особливості розвитку уваги, як вітчизняних так і зарубіжних вчених. Підкреслено значущість подальших досліджень та проблеми які можуть виникати у дітей з СА.

Ключові слова: Ганс Аспергер, синдром Аспергера, увага, розлади аутичного спектру, аутизм, РАС, СА.

Постановка проблеми. Проблема психічного здоров'я дітей та підлітків існує не перший рік та охоплює великий спектр проблем наукового пошуку. За останні роки не тільки в Україні, а і в усьому світі проблема розладів спектру аутизму у дітей та молоді посіла одну з основних проблем дитячої психології та психіатрії. Аутизм загалом вивчені на теренах України на не високому рівні, а синдром Аспергера, як окреме явище зустрічається лише в загальних описах і як правило з посиланнями на закордонні дослідження.

Формування цілей статті. Метою статті є загальний огляд феномену синдрому Аспергера: історичний огляд становлення даного явища, як окремої нозології, особливості розвитку уваги у осіб з СА.

Викладення основного матеріалу. У 1911 р. швейцарський психіатр Е. Bleuler використав поняття психопатологічний феномен «аутизм» у значенні центрального симптому у осіб з шизофренією. Е. Bleuler вкладав такий зміст у це поняття: «відірваність асоціацій від даних досвіду, ігнорування реальних стосунків», захисна пристосованість щодо душевного болю, що дає людині можливість уникнути непосильних для неї вимог довкілля.

З часом поняття «аутизм» увійшло до наукової спільноти вчених, і стало широко використовувати стосовно не лише шизофренії, але й інших патологічних станів. Багато дослідників внесли свої доповнення до поняття аутизму. Е. Kretschmer

відзначав взаємозв'язок аутизму з шизоїдністю; на думку Е. Minkowski, аутизм є наслідком порушення «вітального» інстинкту. Класик російської психіатрії В. Гиляровский у 30-х роках говорив про аутизм як «своєрідне порушення свідомості самого «Я», при цьому підкреслюючи, що такі особи замкнені та відчужені від навколишнього світу [10, с. 14].

«Синдром Аспергера, або так званий аутизм з високими можливостями названий на честь австрійського педіатра та психіатра Ганса Аспергера. Такий термін був запропонований англійським психіатром L. Wing у публікації 1981 р. та введений в Міжнародний Класифікатор Хвороб, як окрема нозологія [11].

У своїй статті 1981 р. L. Wing приводила аргументи, що феномен аутизму не можна охопити кількома статичними критеріями, існують сильні індивідуальні відмінності та розбіжності у розвитку таких осіб. Вона припустила, що аутизм може виявлятися, у відчуженості, так і у «дивній» з соціальної точки зору поведінці. L. Wing виявила, що діти з дивною соціальною поведінкою часто були дуже балакучі і нагадували клінічні випадки описані Гансом Аспергером. L. Wing не заперечувала наявності у таких дітей аутизму, натомість вона висунула припущення що існує не лише аутизм як такий, а скоріше певний спектр таких розладів з різними ступенями тяжкості у комунікативній, поведінковій, словесних та когнітивних сферах.

Припущення L. Wing про спектр аутизму, прояснило, сенс змін в поведінці у процесі онтогенезу, часто від відчуженості до соціальної дивацтва, а також виявило нову проблему, а саме, чому генетично пов'язані особи можуть демонструвати сильну розбіжність у проявах аутичних розладів.

На сучасному рівні розвитку науки синдром Аспергера визначається, як одне з п'яти загальних (первазивних) порушень розвитку, які характеризуються труднощами в соціальній взаємодії, а також обмеженим, стереотипним, повторюваним репертуаром дій та думок. Особи з синдромом Аспергера мають як мінімум нормальний або високий інтелект, але нестандартні або слабозвинені соціальні здібності; через це їх емоційних та соціальний розвиток відбувається з затримкою [1, с. 27].

Хоча симптоми у осіб з СА мають розбіжності в залежності від віку та особливостей розвитку, дослідники С. Бренда, Х. Крістен виділяють п'ять типових особливостей цього розладу, які зустрічаються в різному віці:

- Складності у розумінні соціальних та комунікативних сигналів
- Ритуальність поведінки та не гнучке функціональне планування
- Повторення фраз та жестів
- Проблеми з навичками дрібної моторики та сенсорної інтеграції
- Фокусованість уваги на певній темі та завданні.

Роботи Ганса Аспергера проілюстрували складну диференціацію синдрому Аспергера від обсесивно-компульсивного розладу, шизоїдної акцентуації та синдрому дефіциту уваги [2, с. 10] Так, ще Ганс Аспергер підкреслював, що у своїй практиці він часто спостерігав у порушеннях розвитку уваги у дітей з аутичними порушеннями.

Дослідження Е. Fein показали що, як мінімум 75% дітей з синдромом Аспергера, мають специфічні проблеми у навчанні, які наявні у дітей з синдромом дефіциту уваги. А. Nyden та ін. виділяють чотири компоненти уваги, як психічного процесу: здатність утримувати увагу, концентрувати увагу на релевантній інформації, змінювати об'єкт уваги за необхідністю та кодувати увагу (тобто запам'ятовувати те на чому фіксують увагу). У дітей з синдромом Аспергера виникають проблеми з усіма компонентами уваги [3].

Вузькість обсягу уваги у осіб з СА відзначається багатьма дослідниками. Так, Т. Грендін і М. Скаріано доводять у своїх публікаціях про вузькість обсягу довільної уваги осіб з аутизмом, яка проявляється в особливостях запам'ятовування [4].

Хоча особи з СА відрізняються від інших проявів аутизму варто підкреслити що деякі аспекти уваги для СА і іншими проявами аутизму є спільними. В. Каган переконаливо доводить, що довільна цілеспрямована увага в аутичних дітей, завжди більш-менш є порушеною: вона важко залучається, погано фіксується, легко розсіюється. У проведених В. Башиною експериментах, було доведено, що діти з аутизмом істотно відстають від норми в показниках обсягу уваги [6; 4].

В.М. Башина та Н.В. Сімашкова в ході проведення експериментального дослідження виявили дефіцит зорової і слухової уваги в дітей з ау-

тизмом. Автори вказують на вибірковість та короткочасний характер уваги в дітей зазначеної категорії [6].

С.М. Мастокова відзначає нестійкість та малий обсяг уваги, недорозвинення всіх форм довільної уваги в дітей із РДА, які виявляються порівняно швидко при виконанні ними будь-якого нескладного завдання. Г. Красильников дійшов висновку, що увагу дітей із РДА важко залучити, вона нестійка, діти легко відволікаються, їм властива слабкість активної уваги, необхідної для досягнення заздалегідь поставленої мети. Привернення уваги дитини з аутизмом молодшого віку можливе тільки за допомогою яскраво виражених подразників, проте тривало зосередити її на чомусь надзвичайно складно.

Слабкість довільної уваги, на думку Л. Шипіциної, визначає відсутність цільового спрямування ознак уваги, що виражається в прагненні аутиста обійти труднощі, не намагаючись їх подолати. Слабкістю ж довільної уваги пояснюється прагнення дитини з РДА до частоті зміни об'єктів уваги, перенесення уваги з цілого на частину, зі змісту на форму, на окрему ознаку. В. Башина експериментально довела, що діти з аутизмом істотно відстають від норми в показниках обсягу уваги [6].

З точки зору нейропсихологічного аспекту розглядали аутизм К. Лебединська, О. Нікольська, які вказують на перевагу в дітей-аутистів мимовільної уваги над довільною. Це пояснюють особливостями нейродинаміки: слабкістю внутрішнього гальмування і різко вираженим зовнішнім гальмуванням, яке лежить в основі частих відволікань уваги і її нестійкої спрямованості [4].

С. Мастокова зазначає, що основним джерелом порушення уваги є коливання психічної активності, яке є проявом летючих, короткочасних фазових станів у корі головного мозку. Це обумовлює швидко виснаженість процесів, яка може настати відразу після деякого розумового напруження. Падіння та коливання тону психічної активності може мати місце в кожній дитини з ослабленою нервовою системою (навіть у дітей з нормальним психічним та емоційним розвитком). Однак у багатьох дітей-аутистів коливання тону психічної активності виникає дуже часто. Науковець стверджує, що в деяких аутичних дітей із розумовою відсталістю складно буває викликати навіть пасивну мимовільну увагу: це вдається зробити, застосовуючи лише сильні, що діють тривалий час, подразники – яскравий предмет, гучний звук. Іноді увагу дитини може ненадовго привернути й незначний подразник (стук, шерех, світло), проте зосередитися на чому-небудь протягом більш тривалого часу вона не в змозі. В аутичних дітей порушення уваги виявляється в різноманітних формах: «непроникненні» або свого роду застигання, «повторюваності», коли недорозвинення уваги проявляється в нав'язливих повторних діях, нездатності направляти і фіксувати свій погляд внаслідок або безперервної рухливості очей, або, навпаки, спрямованості погляду в одну точку і труднощі зі сповільненістю її переміщення. Слабкість уваги і її малий обсяг призводять до того, що зовнішні сигнали не сприймаються [9].

Н. Білопільська вказує на неуважність аутичної дитини, яка проявляється у невмінні зо-

середитися на деталях; нездатності утримувати увагу та чути звернену до неї мову; безпорадності в доведенні завдання до кінця; негативному (байдужому) ставленні до завдань, що вимагають напруги; забудькуватості (дитина не здатна зберегти в пам'яті інструкцію до завдання упродовж його виконання); втрати предметів, необхідних для виконання завдання [4].

Attwood Т. підкреслював велике роль мотивації у роботі різних компонентів уваги дітей з СА. У випадку високої мотивації та інтересу до матеріалу у дітей та підлітків з СА рівень концентрації уваги може перевищувати норму у порівнянні з нейротиповими дітьми та підлітками. У випадку повної концентрації уваги, знижується перемикавання уваги та будь яке реагування на сторонні сигнали, а стан в якому перебуває дитина повністю зацікавлена дитина з СА нагадує транс та унеможливорює перемикавання на іншу форму діяльності [3].

Висновки. Багато проблем у осіб з Синдромом Аспергера, які виникають через їх особливості розвитку породжують не тільки проблеми в навчанні, а і проблеми з оточенням. Важливими залишається проблема втручання (або не втручання) в такі ментальні особливості, яка до того ж ще і складно диференціюється від шизотипових психопатій та високофункціонального аутизму. Подальші дослідження повинні бути спрямовані на виявлення тих побутових проблем, в основі яких лежить особливості когнітивної та поведінкової сфери.

Розвиток уваги це вагомим чинником шкільної успішності, варто підкреслити, що у дітей з синдромом Аспергера, через особливості у розвитку уваги існують цілий ряд проблем та специфічних педагогічних потреб. Варто підкреслити, що лише фахова допомога та комплексне дослідження зазначеного феномену, може покращити життя не тільки дітей з СА, а і сприятиме розвитку сучасної інклюзивної освіти.

Список літератури:

1. Чуприков А., Хворова Г. Розлади спектру аутизму: медична та психолого-педагогічна допомога / Анатолій Чуприков, Ганна Хворова – Львів: Мс, 2012. – 177 с.
2. Бренда С., Кристен Х. та ін. Руководство учителя по синдрому Аспергера [Електронний ресурс] / С. Бренда, Х. Кристен та ін.: Лондон Изд. (organization for autism Research, OAR) 2005.
3. Тони Этвуда «Полное руководство по синдрому Аспергера» (Tony Attwood «The Complete Guide to Asperger's Syndrome»). Jessica Kingsley Pub. 2006.
4. Задоволення потреб дітей із аутистичним спектром порушень та іншими розладами: поліпшення їхнього здоров'я, освіти, життя.
5. Борис Микиртумов «Аутизм: история вопроса и современный взгляд / Б. Е. Микиртумов, П. Ю. Завитаев»: Н-Л; Санкт-Петербург; 2012. – 93 с.
6. Башина В. М. Аутизм в детстве – М.: Медицина, 1999. – 240 с.
7. Красильников Г. Т. Феноменология, клиническая типология и прогностическая оценка аутизма при шизофрении. Автореф. д.м.н. Томск, 1995. – 34 с.
8. Лебединская К., Никольский О. Диагностическая карта для исследования ребёнка первых двух лет жизни при предположении раннего детского аутизма / К. Лебединская, О. Никольская // Дефектология. – 1990. – № 3. – С. 51-56.
9. Мастюкова Е. Нарушение коммуникативного поведения при раннем детском аутизме. «Лечебная педагогика» (ранний и дошкольный возраст) / Е. Мастюковой Москва, «Владос». – 1997.
10. Скрипник Т. Феноменология аутизму: Монографія / Скрипник Тетяна – К.: Видавництво «Фенікс», 2010. – 320 с.
11. Wing L. Asperger syndrome: a clinical account Lorna Wing, from the MRC Social Psychiatry Unit, Institute of Psychiatry, London.
12. Kuhn R., tr. Cahn C. «Eugen Bleuler's concepts of psychopathology». Hist Psychiatry. – 2004, 15(3): 361-6.

Шувалов А.В.

Компани ООО «Освита Фреш 360»

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ВНИМАНИЯ У ЛИЦ С СИНДРОМОМ АСПЕРГЕРА

Аннотация

Проблема исследований аутизма в современном мире, стоит остро на фоне роста детей с этим явлением. В статье выделяется отдельный тип этого расстройства, а именно синдром Аспергера. Рассмотрены различные взгляды и аспекты формирования синдром Аспергера (СА), как феномена. Проиллюстрировано разные взгляды на особенности развития внимания, как отечественных так и зарубежных ученых. Подчеркнуто значимость дальнейших исследований и проблемы, которые могут возникать у детей с СА.

Ключевые слова: Ганс Аспергер, синдром Аспергера, внимание, расстройства аутичного спектра, аутизм, РАС, СА.

Shuvalov O.V.

Company LLC «Osvita Fresh 360»

PECULIARITIES OF ATTENTION DEVELOPMENT IN PEOPLE WITH ASPERGER'S SYNDROME

Summary

The problem of research of autism in the modern world, is sharply against the background of the growth of children with this phenomenon. The article distinguishes a separate type of this disorder, namely Asperger's syndrome. Different aspects of the formation of the term Asperger syndrome (AS) as a phenomenon are considered. Illustrated different views on the peculiarities of the development of attention, both domestic and foreign scholars. The importance of further research and problems that may arise in children with AS are emphasized.

Keywords: Hans Asperger, Asperger syndrome, attention, autism spectrum disorders, autism, ASD, AS.